

Rapport 2011:51

Arkeologisk förundersökning

Elkablarna utanför Söderköping

RAÄ 307 och Lilla Kolstad medeltida bytomt

Ällerstad 1:31, Kolstad 1:1 m fl

Drothems socken

Söderköpings kommun

Östergötlands län

Olle Hörfors

Ö S T E R G Ö T L A N D S M U S E U M
A V D E L N I N G E N F Ö R A R K E O L O G I

Elkablar utanför Söderköping

Innehåll

Sammanfattning	2
Inledning	4
Områdesbeskrivning	4
Syfte och frågeställningar	6
Metod och dokumentation	6
Resultat och tolkning	6
Referenser	7
Tekniska uppgifter	8

*Omslagsbild: Elkabel utlagd för att grävas ned, direkt väster om Lilla Kolstad.
Foto Olle Hörfors, Östergötlands museum.*

Ö S T E R G Ö T L A N D S M U S E U M
A V D E L N I N G E N F Ö R A R K E O L O G I

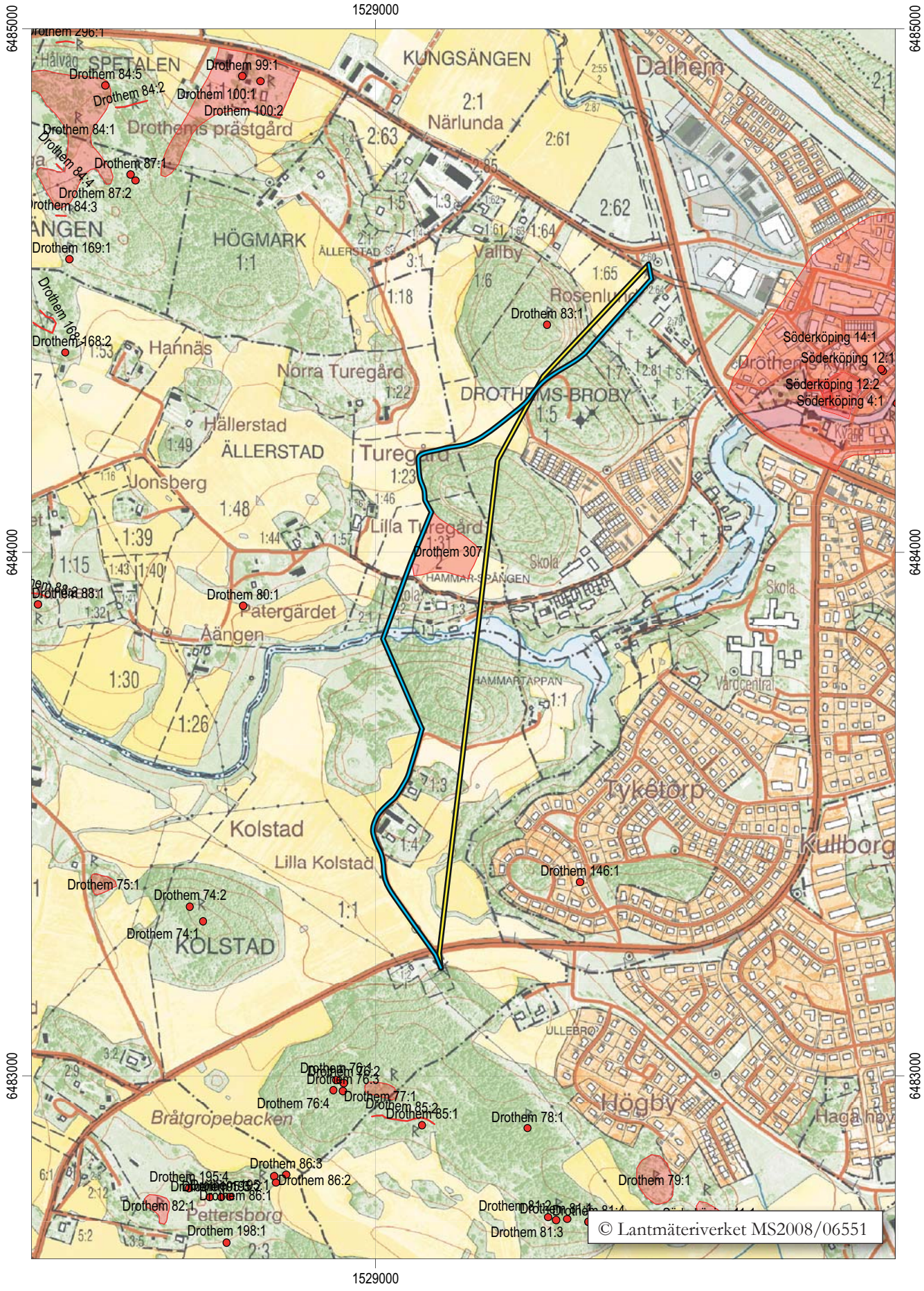
Box 232 • 581 02 Linköping • Tel 013 - 23 03 00 • Fax 013 - 12 90 70
info@ostergotlandsmuseum.se • www.ostergotlandsmuseum.se

Sammanfattning

I samband med nedläggande av elkabel vid Ällestad och Lilla Kolstad strax sydväst och väster om Söderköping utförde Östergötlands museum i maj 2011 en arkeologisk förundersökning i form av en antikvarisk kontroll. Elschaktet grävdes i västra utkanten av boplatsoområdet RAÄ 307 inom Ällestad 1:31 och likaledes direkt väster om Lilla Kolstads medeltida bytomt, karterad av Jean de Rogier 1650 och omnämnd som ”kolstahum” 1482 (SDHK 31120). I det första fallet framkom ingenting av arkeologiskt intresse i själva schaktet. Däremot observerades att skärvig och skörbränd sten förekom i relativt stora mängder längre österut, på den som boplatser registrerade ytan. Schaktet väster om Lilla Kolstads bytomt kom endast att beröra gammal åkermark och intet av arkeologiskt intresse framkom.

Olle Hörfors
antikvarie

Figur 2. Utdrag ur digitala Fastighetskartan, blad 8G 6f. Den planerade rivningen av luftledning markerad med gul linje och den nya jordkabeln markerad med blå linje. Skala 1:10 000.

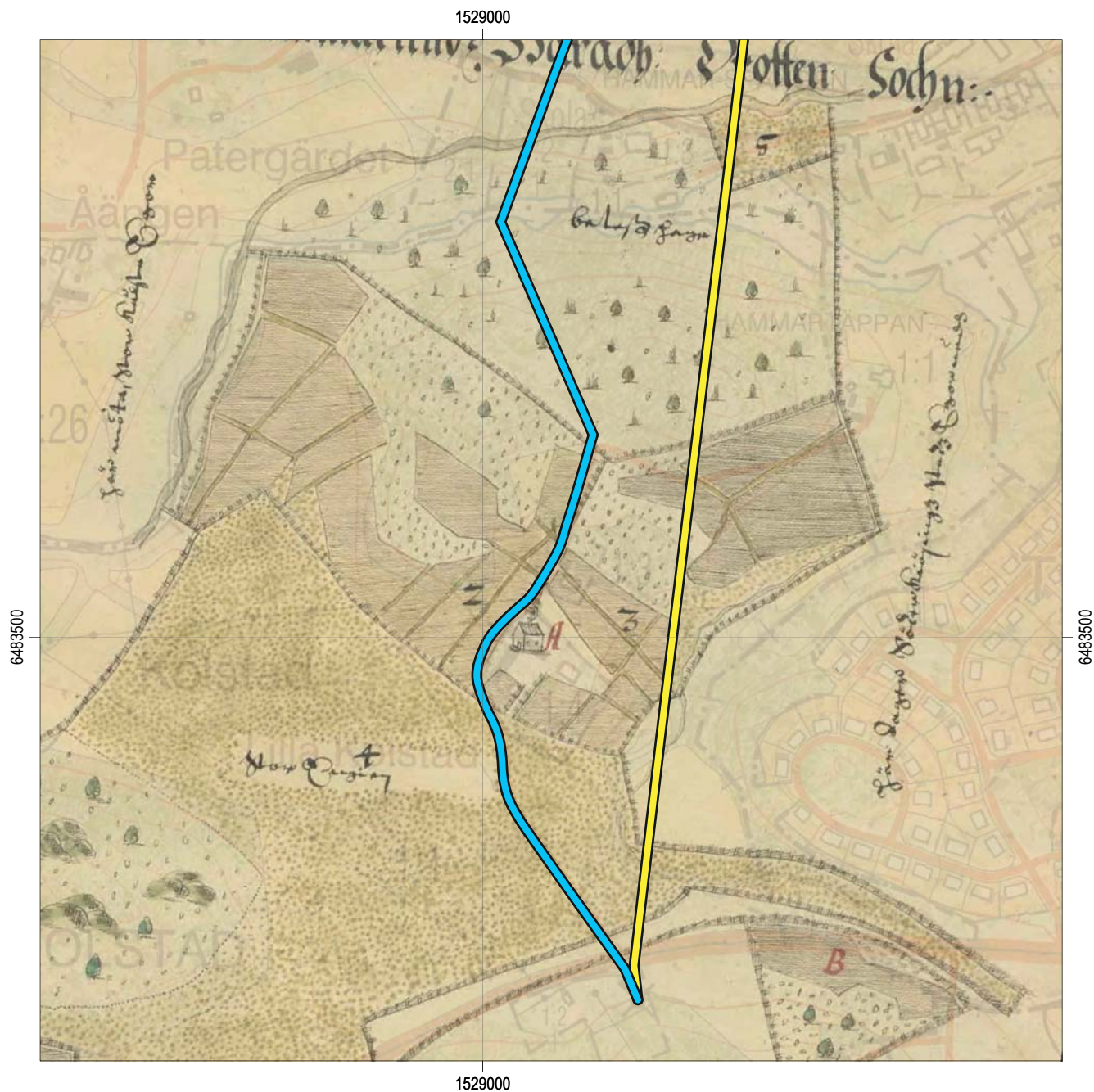
Inledning

I samband med schaktningar för elkablar vid Ällerstad och Kolstad strax väster om Söderköping genomförde Östergötlands länsmuseum i maj 2011 en arkeologisk förundersökning i form av en antikvarisk kontroll. Uppdragsgivare var Vattenfall Nordic Services som också svarade för kostnaderna. Projektledare var antikvarie Olle Hörfors, Östergötlands museum som också svarat för rapporten.

Områdesbeskrivning

Undersökningsområdet är beläget strax väster om Söderköping och i den fornminnesrika socknen Drothem. Schaktningen berör den västra utkanten av RAÄ 305 i Drothems socken, en nyupptäckt sten-/bronsåldersboplats som framkom i samband med en arkeologisk utredning 2008 (Lindberg 2008a).

Vid detta tillfälle framkom slagen kvarts, flinta och hälleflinta vid ytbesiktning av åkermarken norr om Söderköpings Waldorfskola. Området registrerades i

Figur 3. Lilla Kolstad karterad 1650 av Jean de Rogier (handling D18-58:d:106-8 i lantmäteristyrelsens arkiv). Bytomtens utsträckning är identisk med dagens. Den planerade rivningen av luftledning markerad med gul linje och den nya jordkabeln markerad med blå linje. Skala 1:5 000.

fornminnesregistret som RAÅ 307. Senare samma år genomfördes en arkeologisk förundersökning i den sydligaste delen av området. Därvid framkom endast odefinierade mörkfärgningar och skärersten och området bedömdes kunna exploateras utan fortsatta arkeologiska åtgärder (Lindberg 2008b).

Strax öster om den nuvarande luftledningen och den tänkta jordkabel i sträckans norra del ligger också RAÅ 88 i Drothems socken, en höglignande rund stensättning från järnåldern. Den södra delen av sträckan berör också västra och norra utkanten av Lilla Kolstads bytomt. Lilla Kolstad figurerar i de skrivna källorna för första gången 1482 då en "olaff i kolstahum" omnämns som faste i en jordaffär (SDHK 31120). Byn finns karterad redan 1650 på en geometrisk karta upprättad av den berömda ursprungligen franske lantmätaren Jean de Rogier (handling D18-58:d:106-8 i lantmäteristyrelsens arkiv). På kartan är Lilla Kolstad en ensamgård inom nuvarande gränser. Bytomten kan således betraktas som medeltida.

Vid Storån har ett flertal kvarnar legat. Inne i Söderköping ligger den fortfarande aktiva Klosterkvarnen som anses tillkommit på initiativ av franciskanerna i början av 1200-talet (Lönqvist 2011). På häradskartan från

1870-talet redovisas också kvarnar vid Bykvarn, Broby och Hammarspången. Den senare med bostaden Hammartäppan inom Lilla Kolstads gränser. Av namnet att döma var anläggningen snarare en hammare för järnbearbetning än en kvarn.

Strax väster om ledningssträckningen finns platsen för fyndet av en runsten (RAÅ 80). Stenen, som förvaras vid Statens Historiska Museer i Stockholm (inv. nr. 21463), har ovanligt nog en inskription med den äldre runraden och dateras därför till folkvandringstid. Tillsammans med en runsten från Skärkinds gamla kyrkogård (ÖG 171) är det den enda kända runinskriften med den äldre runraden i Östergötland.

Stenen hittades på gården Patergårdet 1936 i kanten av ett dike. Enligt Arthur Nordén (Nordén 1936) påträffades stenen redan 1934 när bonden försökte räta ut ett dike, men trots att runor upptäcktes, uppmärksammades detta inte förrän 1936. Runinskriften är fördelad på två av blockets sidor. På ena smalsidan finns en ensam rad runor som tillsammans med toppytans inskrift lyder: "Jag Sigmar ... av ... reste stenen ...". På toppytan finns dessutom ett antal tecken vilka inte har kunnat tydas och som av Nordén anser vara besvärjelserunor, rytmiskt

Figur 4. Runstenen från Patergårdet i Ällestad förvaras liggande med texten upp och nedvänd i SHM:s magasin. Bilden visar stenens ovansida närmast i bild. De flesta bevarade runorna finns på stenens ovansida eller topp. På den sida av stenen som är närmast kameran har ett stort stycke fläkts loss ur sidan av stenen varför endast en rad runor är bevarad. Även toppsidans inskription är skadad. De förmodade besvärjelserunorna syns överst på toppsidan. Foto SHM.

upprepade K (K) och i (i)–runor (Nordén 1937). K-runan liknar dock snarast en klyka i detta fall. Stenen har inget nr i Östergötlands runinskrifter, men finns med i Nordéns supplement i manuskript och har då nr Ög N269.

Syfte och frågeställningar

Syftet med den arkeologiska förundersökningen i form av en antikvarisk kontroll var att tillse att fast fornlämning skadades så lite som möjligt genom de planerade arbetena.

Fornlämningar som framkom skulle dokumenteras avseende karaktär och omfattning samt om möjligt dateras.

Metod och dokumentation

Den arkeologiska förundersökningen genomfördes i form av en antikvarisk kontroll i samband med schaktningarna. Schakten grävdes med maskin med en 0,4 m bred skopa till ett djup av ca 0,5 m. Sammanlagt uppgick de schaktövervakade markgreppen till ca 500 m.

Då ingenting av arkeologiskt intresse framkom upprättades ingen annan dokumentation än digitala foton.

Resultat och tolkning

Vid grävning av schaktet väster om RAÄ 307 framkom ingenting av arkeologiskt intresse i själva schaktet. Däremot observerades (liksom tidigare) att skärvig och skörbränd sten förekom i relativt stora mängder längre österut, på den som boplats registrerade ytan. Schaktet väster om Lilla Kolstads bytomt kom endast att beröra gammal åkermark och inget av arkeologiskt intresse framkom.

Figur 5. Pågående schaktning vid RAÄ 307. Schaktet sett mot söder med de registrerade boplatsen till vänster i bild. Endast jordbruksmark berördes. Foto Olle Hörfors, Östergötlands museum.

Referenser

Lindberg R. 2008a. *Boplats vid Hammarspången*. Arkeologisk utredning etapp 1, RAÄ 307. Ällerstad 1:31. Drothems socken. Söderköpings kommun. Östergötlands län. Rapport ölm 2008:37

Lindberg R. 2008b. *Boplats vid Waldorfskolan i Söderköping*. Arkeologisk förundersökning, RAÄ 307. Hammarspången 1:3 och Ällerstad 1:31. Drothems socken. Södersköpings kommun. Östergötlands län. Rapport ölm 2008:138

Lönnqvist O. 2011. *Årtal i Söderköpings stad historia*. Uppgift från Internet www.user.tninet.se/~pyh936u/Artal.doc

Nordén A. 1937. *Söderköpingsstenen. En nyfunnen runsten med magiskt syfte från "övergångstiden"*. Fornvännen 1937.

Figur 6. Elledningen utlagd vid Lilla Kolstad. Sträckningen sedd mot söder. Foto Olle Hörfors, Östergötlands museum.

Tekniska uppgifter

Område	Lilla Kolstad, Ällestad
Fastighetsbeteckning	Kolstad 1:1, Ällestad 1:31
Socken	Drothem
Kommun	Söderköping
Län och landskap	Östergötland
Fornlämningsnr	RAÄ 307
Ekonomiska kartans blad	086 65 (8G6f Drothem)
Koordinater	X6482951, Y1529058
Koordinatsystem	RT 90 2,5 gon V
Typ av undersökning	Arkeologisk förundersökning i form av antikvarisk kontroll
Länsstyrelsens dnr	431-3060-10
Länsstyrelsens beslut	2010-07-23
Länsstyrelsens handläggare	Bertha Amaya
ÖLM dnr	402/10
Projektnummer	531158
Uppdragsgivare	Vattenfall Services Nordic AB/EON elnät Sv AB
Kostnadsansvarig	Vattenfall Services Nordic AB/EON elnät Sv AB
Projektledare	Olle Hörfors
Fältarbetstid	2011-05-10--17
Fynd	-
Foto filmnr	Digitala bilder
Analys	-
Grafik	Lasse Norr
Renritning	-
Grafisk form	Lasse Norr
Dokumentationsmaterialet förvaras på Östergötlands museum.	
Ur allmänt kartmaterial	© Lantmäteriverket MS2008/06551
ISSN 1403-9273	Rapport 2011:51 © Östergötlands museum

I samband med nedläggande av elkabel vid Ällestad och Lilla Kolstad strax sydväst och väster om Söderköping utförde Östergötlands museum i maj 2011 en arkeologisk förundersökning i form av en antikvarisk kontroll. Elschaktet grävdes i västra utkanten av boplatsoområdet RAÄ 307 och likaledes direkt väster om Lilla Kolstads medeltida bytomt, karterad av Jean de Rogier 1650 och omnämnd som ”*kolstahum*” 1482 (SDHK 31120). I det första fallet framkom ingenting av arkeologiskt intresse i själva schaktet. Däremot observerades att skärvig och skörbränd sten förekom i relativt stora mängder längre österut, på den som boplats registrerade ytan. Schaktet väster om Lilla Kolstads bytomt kom endast att beröra gammal åkermark och intet av arkeologiskt intresse framkom.